

УДК 316(075.8)
ББК 60.5я73+88.3я73
С 71

Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(лист № 1.4/18-Г-107 від 10.01.2009 р.)

Рецензенти:

С.Д. Максименко,

доктор психологічних наук, академік АПН України,
директор Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України

Б.Г. Нагорний,

доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Дала

І.М. Прибиткова,

доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник
відділу соціальних структур Інститут соціології НАН України

М.Й. Варій,

доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології
Львівського державного університету внутрішніх справ

С 71 Соціологія і психологія: Навч. посіб. / За ред. Ю.Ф. Пачковського.
– К.: Каравела, 2009. – 760 с.

ISBN 978-966-2229-01-1

У навчальному посібнику розглянуто найактуальніші проблеми, що торкаються сучасного стану розвитку соціології і психології. Зроблено основний акцент на інтеграції соціологічного і психологічного знання у висвітленні таких ключових тем, як особистість, соціальна група, соціальні зміни і конфлікт, культура і ментальність, суспільство як соціальна система, методи дослідження. Такий підхід дав змогу всебічно та концептуально розкрити соціальні і психічні явища, що пронизують міжособові взаємодії людей у різних вимірах суспільного життя та повсякденності. Запропонована читачеві книга передбачає засвоєння набутих знань у площині соціопсихологічного аналізу прикладних аспектів управління і менеджменту, підприємництва і бізнесу, кар'єри та успіху, безробіття і зайнятості, споживання і реклами, публік рилейшнз, економічної культури і трудової поведінки.

Навчальний посібник призначений для студентів економічних спеціальностей, управлінців і маркетологів, а також соціологів і психологів, аспірантів і викладачів та всіх тих, хто цікавиться теоретичними і прикладними проблемами інтеграційного характеру, що перебувають на межі соціології і психології.

УДК 316(075.8)
ББК 60.5я73+88.3я73

© Пачковський Ю.Ф., Хоронжий А.Г.,
Коваліско Н.В., Городняк І.В. та ін., 2009
© Видавництво "Каравела", 2009
© Видавець Піча Ю.В., 2009
© Дизайн обкладинки Кісь А., 2009

ISBN 978-966-2229-01-1

Зміст

ПЕРЕДМОВА	6
ЧАСТИНА 1. ВСТУП ДО СОЦІОЛОГІЇ І ПСИХОЛОГІЇ	8
Розділ 1. Соціологія як наука	
1.1. Предметне поле соціології	8
1.2. Функції і завдання соціології	12
1.3. Рівні аналізу і структура соціологічного знання	18
1.4. Історія становлення і розвитку соціологічної думки	24
1.5. Українська соціологія	61
Розділ 2. Психологія як галузь наукового знання	
2.1. Предметне поле психології	74
2.2. Принципи, функції і завдання психології	80
2.3. Структура психологічного знання	84
2.4. Історія становлення і розвитку психологічної думки	90
2.5. Основні напрями сучасної психології	101
Розділ 3. Особистість і суспільне життя	
3.1. Особистість у соціології і психології	110
3.2. Структура особистості	114
3.3. Теорії особистості	137
3.4. Соціалізація особистості	164
Розділ 4. Соціальна група і міжособова взаємодія	
4.1. Група з погляду соціології і психології	182
4.2. Класифікація соціальних груп	191
4.3. Структурні складові соціальної групи	199
4.4. Концептуальні основи міжособової взаємодії	210
4.5. Теорії міжособової взаємодії	216
4.6. Ефекти міжособової взаємодії	231
Розділ 5. Суспільство як соціальна система	
5.1. Суспільство: сутність і типологія	243
5.2. Соціальна структура суспільства	248
5.3. Соціальна стратифікація та її складові	252
5.4. Сучасні концепції стратифікації	261
5.5. Соціальна мобільність у сучасному суспільстві	268

Розділ 6. Соціальні зміни і конфлікт	
6.1. Соціальна зміна: сутність та різновиди	285
6.2. Соціальна трансформація і глобалізація як індикатори змін	290
6.3. Конфлікт як джерело соціальних змін	297
6.4. Типологія конфліктів	300
6.5. Теорії конфлікту в соціології і психології	304
6.6. Структурні складові і динаміка конфлікту	316
6.7. Управління конфліктом	324
Розділ 7. Культура і ментальність	
7.1. Поняття культури	335
7.2. Основні складові культури	341
7.3. Форми та види культури	350
7.4. Ментальність та її сутність	354
Розділ 8. Методи соціології і психології	
8.1. Методологія наукового дослідження	370
8.2. Спостереження та експеримент у соціології і психології	386
8.3. Методи дослідження суспільних процесів	390
8.4. Методи діагностики внутрішньогрупових процесів	413
8.5. Методи вивчення особистості	420
8.6. Аналіз інформації та проблема соціального вимірювання	426
ЧАСТИНА 2. ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІОЛОГІЇ І ПСИХОЛОГІЇ 438	
Розділ 9. Управління та менеджмент	
9.1. Управління: принципи, структура, методи	438
9.2. Менеджмент: сутність та історія становлення	446
9.3. Моделі менеджменту та їхні соціопсихологічні особливості	460
9.4. Лідерство і керівництво в управлінні та менеджменті	470
9.5. Трудова мотивація	476
Розділ 10. Підприємництво і бізнес	
10.1. Еволюція поглядів на сутність підприємництва	492
10.2. Теорії походження підприємництва	497
10.3. Соціопсихологічна модель аналізу підприємництва і бізнесу	506
Розділ 11. Споживання і реклама	
11.1. Споживання як міждисциплінарна категорія	523

11.2. Фактори споживання	537
11.3. Моделі споживчої поведінки	540
11.4. Типологія споживачів	545
11.5. Феномен реклами	549
Розділ 12. Паблік рилейшенз	
12.1. Паблік рилейшенз: історія становлення і сутність	563
12.2. Завдання, функції та сфери застосування паблік рилейшенз	572
12.3. Паблік рилейшенз та імідж організації	583
Розділ 13. Кар'єра та успіх	
13.1. Сутність кар'єри	591
13.2. Види та етапи кар'єри	595
13.3. Управління кар'єрою в організації	604
13.4. Категорія успіху	611
13.5. Соціопсихологічні фактори успіху	619
Розділ 14. Зайнятість і безробіття	
14.1. Зайнятість населення: сутність, структура, форми	629
14.2. Самозайнятість як соціоекономічне явище	638
14.3. Безробіття та його особливості	646
14.4. Соціальні і психологічні наслідки безробіття	657
Розділ 15. Економічна культура	
15.1. Сутність економічної культури	669
15.2. Функції економічної культури	678
15.3. Інституційний і особистісний аспекти економічної культури	681
15.4. Організаційна культура	864
15.5. Ділова культура	691
Термінологічний словник	701
Бібліографія	736
Іменний покажчик	753

ПЕРЕДМОВА

Представлений читачеві навчальний посібник порушує надзвичайно актуальну проблему – проблему інтеграції соціологічного та психологічного знання у розкритті ключових аспектів соціальної і психічної реальностей. У своєму конкретному втіленні реалізований підхід окреслено як соціолого-психологічний, або соціопсихологічний. Такий погляд на проблему дав змогу змістити акценти у міждисциплінарному руслі і зосередитися на дотичних зацікавленнях сучасних соціології і психології. Значною мірою така міждисциплінарність є логічним продовженням інтеграційних процесів, спрямованих на всебічне висвітлення досліджуваних явищ. Особливо це стосується міждисциплінарних зв'язків соціології з такою галуззю психологічного знання, як соціальна психологія.

Особливість навчального посібника в тому, що аналіз ключових питань подано одночасно із соціологічного та психологічного погляду. Це стосується практично усіх розділів, вміщених у ньому. Так, коли розглядається особистість або ж соціальна група і міжособова взаємодія, логіка подачі матеріалу йде спочатку від аналізу соціологічних теорій і концепцій, а вже згодом акцентується на психологічних теоріях та концепціях. Для прикладу, розділ “Соціальні зміни і конфлікт” відкриває широкий діапазон для порівняльного аналізу і переходу від суто соціальних підходів до психологічних, об'єднуючи ланкою яких, є проблематика конфлікту. Вказаний дихотомічний принцип аналізу пронизує й інші розділи, зокрема, коли мова йде про культуру і ментальність, методи соціологічного і психологічного дослідження. Такий виклад матеріалу, на наш погляд, допоможе студентам чітко усвідомити і засвоїти особливості у рівнях та методологічних підходах, розроблених у межах соціологічного і психологічного пізнання, висвітлити їхню специфіку. Хоча обсяг навчального посібника не дав змоги подати матеріал, пов'язаний із перебігом, наприклад, основних психічних процесів (відчуття, сприймання, мислення, пам'ять, увага, почуття, увага), що є предметом дослідження передусім загальної психології, все ж таки основні дидактичні завдання автори цього посібника досягнули з огляду на можливість застосування набутих знань у практичній площині.

Відповідно навчальний посібник розділено на дві частини. З одного боку, це тематичний блок розділів, що об'єднаний вступом до соціології і психології, з іншого – друга частина навчального посібника охоплює актуальні прикладні проблеми сучасних соціології та психо-

логії стосовно завдань підготовки майбутніх економістів. Друга частина містить розділи, пов'язані зокрема, з управлінням та менеджментом, підприємництвом і бізнесом, кар'єрою та успіхом, споживчою поведінкою і рекламою, зайнятістю і безробіттям, публік рилейшнз, економічною культурою, які пропонуються студентам і на самостійне опрацювання, а також знайомлять їх із результатами соціологічних і психологічних досліджень. Саме друга частина навчального посібника містить перелік тем, які можуть стати предметом широкого обговорення на семінарських і практичних заняттях.

Навчальний посібник “Соціологія і психологія” вирізняє спірання авторів на новітні досягнення і розробки в царині сучасних соціології і психології, а також зорієнтованість на отримання зворотного зв'язку від своїх читачів на основі широкого переліку запитань для самоконтролю, тестових завдань, вміщених після кожного розділу, а також відповідного списку рекомендованої і додаткової літератури.

Авторами навчального посібника є:

Пачковський Ю. Ф. – доктор соціологічних наук, професор (розділ 1 – 1.1, 1.2, 1.3; розділи 4, 10, розділ 14 – 14.4). Науковий редактор видання.

Хороужий А. Г. – доктор економічних наук, професор (розділ 9 – 9.1, 9.4; розділ 15 – 15.4).

Кулінич І. О. – кандидат філософських наук, доцент (розділ 3).

Коваліско Н. В. – кандидат соціологічних наук, доцент (розділи 5, 8).

Городняк І. В. – кандидат соціологічних наук, доцент (розділ 1 – 1.4, 1.5; розділи – 6, 13).

Савчинський Р. О. – кандидат соціологічних наук (розділ 9 – 9.1, 9.2, 9.3, 9.5; розділ 11).

Щерба Г. І. – кандидат філософських наук, доцент (розділ 7, розділ 15 – 15.2, 15.3).

Жигайло Н. І. – кандидат психологічних наук, доцент (розділ 2).

Кудринська Г. І. – викладач (розділ 14 – 14.1, 14.2, 14.3).

Данилевич Н. М. – викладач (розділ 12).

Лоза А. С. – викладач (розділ 15 – 15.1, 15.5).

Соціологія Психологіяⁱ

навчальний посібник